

سیرهٔ نبوی

«منطق عملی»

دفتر چهارم

سیرهٔ خانوادگی

مصطفی دلشاد تهرانی

انتشارات دریا

تهران، خیابان دکتر شریعتی، پل رومی، خیابان قیطریه،
نرسیده به بلوار کاوه، شماره ۲۸۰، تلفن: ۲۲۶۷۰۲۳۳

سیره نبوی (منطق عملی)
دفتر چهارم، سیره خانوادگی

مؤلف: مصطفی دلشاد تهرانی

حروفچینی: ساغر مهر (سعید احمدی) • طراحی جلد: علی دلشاد تهرانی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت سهامی افست

نوبت چاپ: چاپ اول، پاییز ۱۳۸۶

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه • قیمت: ۵۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۳۱۳-۲۳-۰ ISBN: 978-964-7313-23-0

دلشاد تهرانی، مصطفی (۱۳۲۴ -)

سیره نبوی: منطق عملی / مصطفی دلشاد تهرانی. تهران: دریا، ۱۳۸۶.
ج ۷

ISBN 978-964-7313-23-0 (ج. ۳) ۵۵۰۰ ریال

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا
کتابنامه.

منفردات: ج ۱. سیره فردی. -- ج ۲. سیره اجتماعی. -- ج ۳. سیره مدیریتی. -- ج ۴.
سیره خانوادگی. -- ج ۵. سیره سیاسی. -- ج ۶. سیره نظامی. -- ج ۷. سیره اقتصادی.
منفردات: دفتر چهارم، سیره خانوادگی.
۱. محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. -- سرگذشتنامه.

الف. عنوان

۹ س ۵۸ / ۹ / ۲۲ BP ۲۹۷ / ۱۲

۱۳۸۶

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
اصل تشکیل خانواده	۱۵
جایگاه و اهمیت تشکیل خانواده در سنت نبوی	۱۷
جایگاه خانواده در هستی	۲۱
تأکید بر تشکیل خانواده	۲۶
هدف تشکیل خانواده	۳۲
انگیزه‌های تشکیل خانواده	۳۵
آداب تشکیل خانواده	۳۷
۱. آزادی و اختیار در انتخاب همسر	۳۸
۲. نگاه به ازدواج و زندگی خانوادگی	۴۲
۳. جهت‌گیری درست	۴۵
۴. معیارهای روشن و صحیح	۴۶
۵. پرهیز از تشریفات‌گرایی	۵۷

اصل مودّت و رحمت	۶۱
جایگاه و اهمیت مودّت و رحمت	۶۳

۶۹	جلوه‌های مودّت و رحمت
۷۰	جلوه‌های زبانی و گفتاری
۷۰	۱. ابراز علاقه و محبت زبانی
۷۱	۲. مخاطب قرار دادن با محبت
۷۲	۳. گفتگوی محبت‌آمیز
۷۹	جلوه‌های سلوکی و رفتاری
۸۳	محبت و رحمت به کودکان
۹۱	مودّت و رحمت پیامبر اکرم (ص) و اوصیایش به خانواده
۹۷	اصل رفق و ملایمت
۹۹	جایگاه و اهمیت رفق و ملایمت
۱۰۵	جلوه‌های رفق و ملایمت در زندگی خانوادگی
۱۰۵	۱. زیادت و برکت
۱۰۷	۲. سلامت و عافیت
۱۰۸	۳. آسودگی و راحت
۱۰۸	۴. آسان شدن امور سخت
۱۰۹	۵. کاهش مخالفت
۱۱۰	۶. رسیدن به مطالبات
۱۱۱	۷. تداوم بخشی دوستی و دبستگی و تحکیم تعلقات
۱۱۲	راه و رسم پیامبر اکرم (ص)
۱۱۷	اصل حقوق مداری
۱۱۹	معنا و مفهوم حق و حقوق
۱۲۳	جایگاه و اهمیت حقوق مداری
۱۲۶	حقوق متقابل
۱۳۰	اقسام حقوق
۱۳۰	حقوق همسران

۱۳۹	حقوق فرزندان
۱۴۱	۱. امنیت
۱۴۱	۲. رفاهت
۱۴۵	۳. عدالت
۱۴۷	۴. تربیت
۱۵۱	اصول تربیت
۱۵۱	اصل اعتدال
۱۵۳	اصل تدرّج و تمکّن
۱۵۷	اصل تسهیل و تیسیر
۱۶۰	روش‌های تربیت
۱۶۰	روش الگویی
۱۶۲	روش محبّت
۱۶۴	روش تشویق و تنبیه
۱۶۵	نقش تشویق در تربیت
۱۶۶	آداب تشویق
۱۶۹	نقش تنبیه در تربیت
۱۷۱	آداب تنبیه
۱۷۶	حقوق والدین
۱۹۱	اصل تأمین نیازها
۱۹۳	جایگاه و اهمیت تأمین نیازها
۱۹۸	اقسام نیازها
۱۹۸	نیازهای مادی
۲۰۲	نیازهای روحی، عاطفی، امنیتی
۲۰۸	نیازهای جنسی
۲۱۴	نیازهای زیبایی‌دوستی و آراسته‌سازی
۲۲۲	نیازهای فرزندان

۲۲۲	۱. محبت به فرزندان
۲۲۵	۲. همزبانی با فرزندان
۲۲۶	۳. بازی با فرزندان
۲۲۸	۴. هدیه دادن به فرزندان
۲۳۰	۵. احترام و تکریم
۲۳۳	اصل نیک رفتاری
۲۳۵	جایگاه و اهمیت نیک رفتاری
۲۳۸	راه و رسم نبوی
۲۴۵	اصل تکریم
۲۴۷	جایگاه و اهمیت تکریم در خانواده
۲۴۹	تأکید بر تکریم همسر در راه و رسم نبوی
۲۵۰	وجوه تکریم همسر
۲۵۴	تکریم فرزندان
۲۵۵	۱. سلام و احترام به کودکان
۲۵۷	۲. احترام به بازی کودکان
۲۵۹	۳. تحسین کودکان
۲۵۹	۴. منع شکستن روانی کودکان
۲۶۱	۵. مشورت کردن با نوجوانان و جوانان
۲۶۲	۶. تکریم دختران
۲۶۹	اصل تفاهم و توافق
۲۷۱	جایگاه و اهمیت تفاهم و توافق در زندگی خانوادگی
۲۷۶	لوازم تفاهم و توافق
۲۷۷	۱. نفی خودمداری
۲۷۹	۲. فروتنی

۲۸۱	۳. گوش سپاری
۲۸۳	۴. نفی لجاجت
۲۸۵	۵. نفی عیب‌جویی و سرزنش
۲۹۱	اصل مدارا و سازگاری
۲۹۳	جایگاه و اهمیت مدارا و سازگاری در زندگی خانوادگی
۲۹۹	لوازم مدارا و سازگاری
۲۹۹	۱. رعایت توانایی‌ها
۳۰۱	۲. پوزش‌خواهی و پوزش‌پذیری
۳۰۳	۳. پرهیز از قهر کردن
۳۰۶	۴. پرهیز از حسادت و حسرت
۳۰۷	۵. نفی کینه‌توزی
۳۱۰	مرز مدارا و سازگاری
۳۱۳	اصل نفی خشونت
۳۱۵	جایگاه و اهمیت نفی خشونت
۳۱۹	تأکید بر نفی خشونت در خانواده
۳۲۴	پیامبر اکرم (ص) و نفی خشونت خانوادگی
۳۲۴	بداخلاقی در خانواده
۳۳۱	آزاردهی یکدیگر
۳۳۶	خشونت گفتاری
۳۴۲	۱. دشنام‌دهی و ناسزاگویی
۳۴۶	۲. مسخره کردن
۳۴۷	۳. سرزنش نمودن
۳۴۹	۴. بهتان زدن
۳۵۰	۵. لعنت کردن
۳۵۱	۶. منت گذاشتن

۳۵۲	۷. مشاجره نمودن.....
۳۵۳	خشونت رفتاری.....
۳۵۳	۱. ترشروی.....
۳۵۵	۲. فخر فروشی و خودنمایی.....
۳۵۷	۳. خشم و عصبانیت.....
۳۶۱	۴. زورگویی و سلطه گری.....
۳۶۴	۵. غیرت ورزی و تعصب بی جا.....
۳۶۶	۶. کناره گیری.....
۳۶۷	۷. کتک زدن.....
۳۶۸	رفتارشناسی نبوی در نقی خشونت خانوادگی.....
۳۷۳	شبهه مجوز خشونت خانوادگی.....
۳۷۷	۱. توجه به جایگاه و مقام آیات و روایات.....
۳۷۹	الف) مبانی.....
۳۸۵	ب) اصول.....
۳۸۷	ج) روش ها.....
۳۸۸	۲. توجه به جهت گیری آیات و روایات.....
۳۹۴	۳. توجه به جغرافیای کلام.....
۳۹۶	۴. توجه به نظر و عمل معصوم به عنوان معیار.....
۴۰۵	اصل بخشش و گذشت.....
۴۰۷	جایگاه و اهمیت بخشش و گذشت در روابط خانوادگی.....
۴۱۱	نقش بخشش و گذشت در زندگی خانوادگی.....
۴۱۵	بخشش و گذشت خانوادگی در راه و رسم نبوی.....
۴۲۳	اصل همکاری در امور خانه.....
۴۲۵	جایگاه و اهمیت همکاری در امور خانه.....
۴۲۸	راه و رسم پیامبر اکرم (ص).....

۴۳۲	تأکید رسول خدا (ص) بر همکاری در امور خانه
۴۳۴	راه و رسم اوصیای پیامبر (ص)
۴۳۷	اصل صراحت و صداقت
۴۳۹	جایگاه و اهمیت صراحت و صداقت در زندگی
۴۴۳	زشتی و نکوهیدگی دروغ در مدرسه نبوی
۴۴۶	زشتی و نکوهیدگی حيله گری، نیرنگ‌ورزی، فریبکاری
۴۴۹	زشتی و نکوهیدگی خیانت‌ورزی
۴۵۲	آیا در مواردی دروغ در زندگی خانوادگی مجاز است؟
۴۵۹	اصل شکیبایی و بردباری
۴۶۱	جایگاه و اهمیت شکیبایی و بردباری در زندگی خانوادگی
۴۶۴	تأکید بر شکیبایی و بردباری در زندگی خانوادگی در راه و رسم نبوی
۴۷۰	پیامدها و ثمرات شکیبایی و بردباری در زندگی خانوادگی
۴۷۰	۱. گشایش، توفیق و کامیابی
۴۷۲	۲. پشتیبانی و سامان‌یابی
۴۷۳	۳. صلح و آشتی
۴۷۳	۴. کاهش مصیبت و اندوه و سختی
۴۷۶	۵. دفع آسب و گرفتاری
۴۷۷	۶. فرصت‌سازی
۴۷۹	اصل تدبیر امور
۴۸۱	جایگاه و اهمیت برنامه‌ریزی و تدبیر در زندگی
۴۸۴	فواید تدبیر امور
۴۸۴	۱. پیشگیری از خطا کاری، گرفتاری و پشیمانی
۴۸۵	۲. بسامانی زندگی
۴۸۶	۳. بهره‌مندی مناسب از امکانات و دارایی

۴۸۶	۴. راه‌یابی در مواقع درماندگی
۴۸۷	لوازم تدبیر امور
۴۸۸	۱. هدف‌گذاری
۴۸۸	۲. پیش‌بینی
۴۹۰	۳. نظرخواهی، رای‌زنی و تجربه‌اندوزی
۴۹۱	۴. سرپرستی مسئولانه
۴۹۳	۵. تدبیر مقتصدانه
۴۹۸	۶. تدبیر اوقات زندگی
۵۰۱	اصل حفظ و استحکام خانواده
۵۰۳	ساختار مناسب برای حفظ و استحکام خانواده
۵۰۳	۱. بینش‌ها
۵۰۷	۲. ارزش‌ها
۵۱۲	۳. گرایش‌ها
۵۱۶	۴. روش‌ها
۵۱۷	۵. کنش‌ها
۵۱۹	۶. گویش‌ها
۵۲۳	آموزش‌ها
۵۲۵	منابع و مآخذ

مقدمه

خانواده مهم‌ترین و اصیل‌ترین نهاد اجتماعی است، نهادی که بستر همهٔ بسامانی‌ها و نابسامانی‌ها، راستی‌ها و ناراستی‌ها، و خوشبختی‌ها و بدبختی‌هاست. اگر خانواده، درست فهمیده شود و رویکردی صحیح بدان صورت گیرد و سلوک خانوادگی بر قواعدی اصیل استوار گردد، بهترین زمینه برای کمال فرد و جامعه فراهم می‌شود.

در منطق قرآن کریم، خانواده نهادی صرفاً این جهانی نیست، بلکه نهادی است که می‌تواند در جهان پسین نیز ادامه یابد و اعضای خانواده در آنجا نیز از سرور با هم بودن بهره‌برند؛^۱ و این حقیقت بیانگر اصالت استثنایی این نهاد است.

در این جهت آنچه مهم است این است که نگاه به تشکیل خانواده و نفس خانواده آن‌گونه شود که لازمهٔ خانواده و شأن آن است، و نیز راه و رسم زندگی خانوادگی، چنان سامان‌دهی گردد که این نهاد در مسیری سالم، پرنشاط و بالنده سیر نماید و به مقاصد کمالی‌اش دست یابد.

سیرهٔ نبوی (یعنی مجموعه اصولی کلی، روشن، عملی و ثابت) در عرصهٔ زندگی خانوادگی، همچون دیگر عرصه‌ها، راه و رسمی نیکو برای پیروی و بهترین قواعد برای دستیابی به مطلوب‌هاست. این سیره برخاسته است از: قرآن کریم و آموزه‌های پیامبر اکرم (ص) و روش‌شناسی زندگی آن حضرت به عنوان برترین سرمشق برای زندگی سعادت‌مند، و در امتداد وجود خاتم پیام‌آوران، آموزه‌های دیگر معصومان و روش‌شناسی زندگی آنان.

این اصول در مجموع، اصولی راهنما برای تنظیم روابط خانوادگی و سلوک اعضای خانواده

است. چنانچه خانواده براساس آموزه‌های نبوی، مبتنی بر شناخت‌های صحیح، آمادگی‌های لازم، و توانایی‌های ضروری شکل گیرد، و زندگی خانوادگی بر اصول سیره نبوی سامان یابد، روابط اعضای خانوادگی بر مدار مودت و رحمت، رفق و ملایمت، نیک‌رفتاری، تکریم، تفاهم و توافق، مدارا و سازگاری، بخشش و گذشت، همکاری، صراحت و صداقت، شکیبایی و بردباری نظم می‌گیرد و با پاسداشت حقوق خانواده و تأمین نیازهای همه به خوبی پیش می‌رود و هیچ تعدی و آزار و خشونت ظهور نمی‌یابد، و خانواده تدبیرمندانه به سوی مقاصدش طی طریق می‌کند و از استواری و استحکام کامل برخوردار می‌شود. این‌گونه است که زندگی خانوادگی سراسر لذت و سلامت، و پراز آرامش و به دور از تنش، و انسانی و معنوی می‌گردد.

در آموزه‌های نبوی ضمن تبیین این اصول شناخت‌های لازم نیز داده شده است. ازاین‌رو که برای اصلاح رفتارها و مناسبات خانوادگی و تحقق سلوک درست در خانواده و تعامل مطلوب، لازم است نوع نگاه به خانواده و زندگی خانوادگی، و تلقی زن و مرد از یکدیگر و روابط با هم و فرزندان اصلاح شود. تا زمانی که نگاه زن و مرد به یکدیگر و دریافتشان از هم، و درکشان از زندگی خانوادگی و نوع ارزش‌گذاری‌شان تصحیح نشود، رفتارها و مناسباتشان به درستی تصحیح نمی‌شود. بر این مبناست که در آموزه‌های نبوی مباحث بینشی و ارزشی و رفتاری درهم تنیده است و اصول سره نبوی در عین تبیین رفتارها، بیانگر بینش‌ها و ارزش‌های نبوی در عرصه خانوادگی است.

امید است که این اصول بدانچه آن پیام‌آور زیبایی‌ها و خوبی‌ها راه نموده است، راهنما باشد.

دروود و رحمت وافر، ز کردگار قدیر بر آن گزیده یزدان، بر آن سراج منیر^۱

اللَّهُمَّ احْنِیْ وَ اَمْتِنِ عَلَی الْکِتَابِ وَ السَّنةِ

وَ اجْعَلْ مَحْیای مَحْیا مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مَمَاتِی مَمَاتِهِمْ

مصطفی دلشاد تهرانی

۱. محمود شاه‌رخ، مشفق کاشانی، سیمای محمد (ص) در آینه شعر فارسی، چاپ اول، سازمان

چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۰ ش. ص ۵۲. (شعر بخوان به نام خدا، از محمود